Ба шурои диссертатсионии 6D.КОА-18 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (ш. Душанбе, кӯчаи Буни Ҳисорак, бинои 11)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Холмуродзода Фазлиддин Шомаҳмад дар мавзӯи «Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи маданӣ; Ҳуқуқи соҳибкорӣ; Ҳуқуқи оилавӣ; Ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ.

Мутобиқати мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Холмуродзода Ф.Ш. ба масъалаҳои муҳими илми ҳуқуқшиносӣ бахшида шудааст, ки дар шароити ҷаҳонишавии равандҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ аҳамияти хосса пайдо намуда истодааст. Мавзӯъ дар заминаи афзоиши ҳаҷми сармоягузориҳои хориҷӣ, рушди тиҷорати байналмилалӣ ва муҳоҷирати меҳнатӣ, ки боиси ба миён омадани муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои хориҷӣ мегардад, дорои арзиши назариявӣ ва амалии бузург мебошад.

Таҳқиқоти Холмуродзода Фазлиддин Шомаҳмад ба омӯзиши ҳамаҷонибаи нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ равона гардида, масъалаҳои марбут ба қобилияти ҳуқуқии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ҳуқуқи моликият, сармоягузорӣ, муносибатҳои оилавӣ, мерос, муҳоҷирати меҳнатӣ ва эътирофи созишномаҳои арбитражиро фаро мегирад. Ин тадқиқот бо такя ба муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахусус қисми 3 моддаи 10, ки санадҳои ҳуқуқи байналмилалиро ҳамчун ҷузъи таркибии низоми ҳуқуқии ҷумҳурӣ эътироф менамояд, анҷом пазируфтааст. Ин муқаррарот ҷойгоҳи шартномаҳои байналмилалиро ҳамчун манбаи ҳуқуқи миллӣ ва байналмилалии хусусӣ муайян намуда, бартарияти онҳоро дар ҳолати мухолифат бо қонунгузории дохилӣ таъкид мекунад.

Мавзӯи мазкур ба шиносномаи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи маданӣ; Ҳуқуқи соҳибкорӣ; Ҳуқуқи оилавӣ; Ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ мутобиқат мекунад ва дорои аҳамияти назариявӣ ва амалии баланд мебошад. Дар шароити ҷаҳонишавӣ ва густариши робитаҳои байналмилалӣ, аҳамияти шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсури хориҷӣ махсусан меафзояд. Ин падида на танҳо ба рушди низоми ҳуқуқии миллӣ мусоидат мекунад, балки шароити мусоид барои ҳамгироии

Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фазои ҳуқуқии байналмилалиро низ фароҳам меорад.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Дар бахши навгониҳои илмии таҳқиқот довталаб талоши ҳамаҷонибаро ба харҷ додааст, то ки масъалаи шартномаҳои байналмилалӣ ҳамчун яке аз сарчашмаҳои муҳими ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди омӯзиши амиқ қарор гирад. Ин пажӯҳиш ба таҳлили мақом ва таъсири шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои хориҷӣ равона шуда, дурнамои рушди соҳаи мазкурро дар заминаи ҳамгироии ҳуқуқии Тоҷикистон бо ҷомеаи байналмилалӣ муайян месозад.

Таҳқиқот ҳам паҳлӯҳои назариявӣ ва ҳам ҷанбаҳои амалиро фаро гирифта, навгониҳои зеринро пешниҳод менамояд:

- Муайян кардани дурнамои танзими шартномавии муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқии фаромарзӣ ин навгонӣ ба омӯзиши принсипҳои ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ, аз ҷумла принсипи ихтиёри иродаи тарафҳо, интихоби қонун ва юрисдиксияи дахлдор, нигаронида шудааст. Дар таҳқиқот имкониятҳои татбиқи ин меъёрҳо дар низоми ҳуқуқии Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор гирифта, роҳҳои мутобиқгардонии онҳо бо шароити ҷаҳонишавии муосир пешниҳод мегарданд.

- Дар ин бахш санадҳои ҳуқуқии миллӣ, аз ҷумла Кодекси гражданӣ, қонунҳо оид ба сармоягузорӣ ва тиҷорат, мавриди баррасӣ қарор гирифта, мутобиқати онҳо бо уҳдадориҳои байналмилалии Тоҷикистон (шартномаҳои дуҷониба ва бисёрҷониба) арзёбӣ шудаанд. Таҳлил ба муайянсозии нуқсонҳо ва норасоии қонунгузории миллӣ равона шудааст.

- Таҳқиқот норасоиҳои мавҷуда дар амалияи ҳуқуқии Тоҷикистонро ҳангоми иҷрои шартномаҳои байналмилалӣ нишон медиҳад, аз ҷумла мушкилоти вобаста ба иҷрои самараноки созишномаҳо, маҳдудиятҳои юрисдиксионӣ ва ихтилофи меъёрҳои ҳуқуқӣ. Барои муқоиса таҷрибаи давлатҳои пешрафта, аз ҷумла кишварҳои Иттиҳоди Аврупо ва Созмони Ҳамкории Шанхай низ омӯзиш шудааст.

- Барои такмили заминаи ҳуқуқии миллӣ тавсияҳои мушаххас таҳия шудаанд, ки ба мутобиқгардонии қонунгузорӣ бо меъёрҳои байналмилалӣ (Конвенсияҳои Гаага, Конвенсияи Ню-Йорк оид ба арбитраж ва дигар санадҳо) нигаронида шудаанд. Ин тавсияҳо мавқеи байналмилалии Тоҷикистонро таҳким бахшида, ба самаранокии танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ мусоидат менамоянд.

Навгониҳои таҳқиқот дар асоси муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахусус қисми 3 моддаи 10, ки афзалияти санадҳои ҳуқуқи байналмилалиро бар қонунгузории миллӣ таъкид мекунад, таҳия гардидаанд. Ин меъёр заминаи устувори ҳуқуқӣ барои пазируфтани

шартномаҳои байналмилалӣ ҳамчун бахше аз низоми ҳуқуқии ҷумҳурӣ фароҳам меорад. Таҳқиқот ҳамзамон ба андешаҳои олимони ватанӣ ва хориҷӣ такя намуда, баҳсҳои марбут ба хусусияти шартномаҳои байналмилалиро ҳамчун сарчашмаи ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ баррасӣ намуда, мавқеи илмии худро асоснок месозад.

Дар маҷмӯъ, ин таҳқиқот на танҳо саҳми назаррас дар рушди илми ҳуқуқшиносӣ дар Тоҷикистон мегузорад, балки бо пешниҳоди тавсияҳои амалӣ барои такмили қонунгузорӣ, баланд бардоштани ҳимояи ҳуқуқҳои шаҳрвандон ва субъектҳои иқтисодӣ, инчунин таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ мусоидат менамояд. Он барои ҳамгироии минбаъдаи Тоҷикистон дар фазои ҳуқуқии ҷаҳонӣ ва таъмини рушди устувори муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои хориҷӣ аҳамияти калон дорад.

Нуқтаҳои асосии барои ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Дар ин таҳқиқот муаллиф пас аз омӯзиши ҳамаҷонибаи назарияҳои ҷорӣ дар ҳавзаи ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ ба натиҷае расидааст, ки истилоҳҳои «манбаи ҳуқуқ» ва «шакли ҳуқуқ» метавонанд ҳамчун як мафҳуми муттаҳид баррасӣ гарданд. Муаллиф тавсия медиҳад, ки манбаи ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ ба сифати «шакли ифода ва пойдоркунии қоидаҳои рафтори мушаххас дар ҳуҷҷатҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, ҳам дар қонунгузории дохилӣ ва ҳам дар санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ, ки муносибатҳои ҷамъиятиро бо унсурҳои беруна танзим мекунанд» муайян шавад. Ин таъриф имконият медиҳад, ки хусусияти дуҷонибаи шартномаҳои байналмилалӣ ва қонунгузории миллӣ дар идоракунии муносибатҳои фаромиллӣ равшан шавад. Ҳамчунин, ин таъриф ба ҳамоҳангсозии низоми ҳуқуқии Тоҷикистон бо меъёрҳои байналмилалӣ кӯмак мерасонад, зеро он ҳам ҳуҷҷатҳои миллӣ ва ҳам байналмилалиро ҳамчун манбаъҳои ягонаи ҳуқуқ қабул мекунад.

2. Дар таҳқиқот мафҳуми ҳуҷҷати ҳуқуқи байналмилалӣ дар ду маъно омӯхта шудааст: Маънои фарох, ки ҳамаи манбаъҳои ҳуқуқи байналмилалиро дар бар мегирад, аз ҷумла шартномаҳои байналмилалӣ, урфу одатҳои байналмилалӣ, принсипҳои умуман пазируфташудаи ҳуқуқи байналмилалӣ, ҳамчунин қарорҳо ва тавсияҳои созмонҳои байналмилалӣ. Маънои маҳдуд, ки мафҳуми ҳуҷҷати ҳуқуқи байналмилалиро фақат ба шартномаҳои байналмилалӣ маҳдуд месозад. Муаллиф аз маънои маҳдуд ҳимоят карда, бо истинод ба бахши 3-и моддаи 10-и Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳуҷҷатҳои ҳуқуқи байналмилалии пазируфташударо ҷузъи низоми ҳуқуқии миллӣ эълон медорад, мавзуи худро асоснок менамояд. Ҳарчанд дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи шартномаҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон» мафҳуми ҳуҷҷати ҳуқуқи байналмилалӣ ба таври васеъ баррасӣ шуда, шартномаи байналмилалӣ ҳамчун яке аз навъҳои он муқаррар гардидааст, муаллиф бо такя ба қарори

Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳуҷҷатҳои ҳуқуқи байналмилалиро ҳамчун «ҳуҷҷатҳои расмие, ки аз тарафи ҷомеаи байналмилалии давлатҳо ба ҳайси уҳдадориҳои ҳатмии ҳуқуқӣ қабул ва пазируфта шудаанд» муайян мекунад, назари худро мустаҳкам месозад. Ин омӯзиш нишон медиҳад, ки дар амалияи Тоҷикистон номгӯи ягонаи шартномаҳои байналмилалӣ вуҷуд надорад, вале онҳо дар шакл ва номҳои мухталиф таҳия, қабул ва пазируфта мешаванд, ки ба ҳамоҳангии муносибатҳои ҳуқуқӣ мусоидат менамояд.

3. Муаллиф хусусияти дуҷонибаи шартномаҳои байналмилалиро дар идоракунии муносибатҳои фаромиллӣ эътироф карда, зикр мекунад, ки онҳо бар асоси иродаи ду ё чанд давлат таҳия ва қабул мегарданд, аммо амалӣ гардидани онҳо дар чаҳорчӯбаи муқаррароти қонунгузории миллӣ сурат мегирад. Ин хусусият имконият медиҳад, ки шартномаҳои байналмилалӣ ҳамчун пайванд байни низомҳои ҳуқуқии миллӣ ва байналмилалӣ хидмат намоянд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, мувофиқи Сарқонун, афзалияти ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ нисбат ба қонунгузории миллӣ дар ҳолати мухолифат таъмин карда мешавад, ки ин ба иҷрои самараноки ӯҳдадориҳои байналмилалӣ кӯмак мерасонад.

4. Шартномаҳои байналмилалӣ яке аз унсурҳои асосии пешрафти ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ буда, дар ҳамоҳангсозӣ (унификатсия) ва наздиккунии низомҳои ҳуқуқии давлатҳои мухталиф нақши калидӣ доранд. Ҳамоҳангсозӣ дар ду марҳала амалӣ мегардад: дар марҳалаи байналмилалӣ (тавассути бастани шартномаҳои байналмилалӣ) ва дар марҳалаи миллӣ (тавассути ворид намудани меъёрҳои шартномаҳо ба қонунгузории миллӣ). Ин ҷараён ба таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ ва таъмини пойдории муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ мусоидат менамояд. Масалан, шартномаҳои бисёрҷониба, чун Конвенсияи Вена дар бораи хариду фурӯши байналмилалии мол (CISG), пойгоҳи ягонаи ҳуқуқиро барои идоракунии муомилоти тиҷоратӣ фароҳам меоранд.

5. Муаллиф ҷараён ва тартиби ворид кардани меъёрҳои шартномаҳои байналмилалиро ба қонунгузории Тоҷикистон дар се шакл омӯхтааст:

- Меъёрҳои шартномаҳои байналмилалӣ бидуни тағйири маъно ба низоми ҳуқуқии миллӣ ворид шуда, барои идоракунии муносибатҳои тиҷоратии байналмилалӣ истифода мегарданд. Муаллиф тавсия медиҳад, ки Тоҷикистон ба Конвенсияи Вена дар бораи хариду фурӯши байналмилалии мол (CISG, 1980) пайваст шавад, то муомилоти тиҷоратӣ тавассути ҳамоҳангсозӣ танзим гардад.

- Меъёрҳои шартномаҳои байналмилалӣ пас аз пазируфтан аз ҷониби давлат бидуни тағйири маъно дар қонунгузории миллӣ ҷой дода мешаванд. Масалан, ҳодисаи моликияти зеҳнӣ дар Тоҷикистон аз муқаррароти

Конвенсияи таъсисдиҳандаи Созмони умумиҷаҳонии моликияти зеҳнӣ (1967) маншаъ мегирад.

- Меъёрҳои шартномаҳои байналмилалӣ бо таҳияи ҳуҷҷатҳои алоҳидаи меъёрӣ-ҳуқуқӣ мувофиқ ба шароити кишвар амалӣ мегарданд, ки уҳдадориҳои байналмилалиро иҷро менамоянд.

6. Омӯзиши шартномаҳои универсалӣ, чун Конвенсияи умумиҷаҳонии ҳуқуқи муаллиф (1952), Конвенсияи Берн (1886) ва Созишномаи ТРИПС, ҳамчунин шартномаҳои минтақавӣ дар чаҳорчӯбаи ИДМ ва Иттиҳоди Аврупо, нишон дод, ки ин ҳуҷҷатҳо дар идоракунии муносибатҳои марбут ба моликияти зеҳнӣ ва ҳуқуқи муаллиф бартарият доранд. Онҳо фазои ягонаи ҳуқуқиро эҷод карда, қонунгузории миллии Тоҷикистонро бо меъёрҳои байналмилалӣ ҳамоҳанг месозанд.

7. Таҳқиқот хусусиятҳои умумӣ ва тафовути муносибатҳои оилавӣ бо унсурҳои берунаро дар чаҳорчӯбаи шартномаҳои байналмилалӣ ва Кодекси оилаи Тоҷикистон баррасӣ кардааст. Мувофиқи моддаи 11-и Қонуни «Дар бораи шартномаҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон», шартномаҳое, ки ба ҳуқуқу озодиҳои асосии инсон ва шаҳрванд дахл доранд, бояд аз тарафи Маҷлиси намояндагон тасдиқ гарданд, ки ин ба шартномаҳои оилавӣ низ татбиқ мешавад.

8. Омӯзиши шартномаҳои байналмилалӣ, аз ҷумла Конвенсияи СММ дар бораи ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ (1990) ва Конвенсияи ИДМ (2008), нишон дод, ки ин ҳуҷҷатҳо фазои ҳуқуқиро барои идоракунии муносибатҳои меҳнатӣ бо унсури беруна эҷод мекунанд. Бо вуҷуди ин, камбудиҳо дар танзими вазъи ҳуқуқии муҳоҷирони меҳнатӣ, хусусан паноҳандагон, мушкилоти муайянеро ба вуҷуд меорад, ки муаллиф барои ҳалли онҳо пешниҳодҳои мушаххас додааст.

9. Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун узви Конвенсияи Ню-Йорк (1958) уҳдадориҳои худро дар пазируфтан ва иҷрои қарорҳои арбитражи хориҷӣ иҷро менамояд. Ҳамчунин, шартномаҳои минтақавӣ, чун Конвенсияи ИДМ (1993), салоҳияти додгоҳҳоро дар парвандаҳои мадании фаромиллӣ муайян карда, ба идоракунии муносибатҳои байналмилалӣ кӯмак мерасонанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Шартномаҳои байналмилалӣ яке аз манбаъҳои муҳими ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ буда, дар идоракунии муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои беруна нақши калидӣ доранд. Муаллиф мафҳумҳои «манбаи ҳуқуқ» ва «шакли ҳуқуқ»-ро дар як мафҳуми воҳид муттаҳид намуда, пешниҳод кардааст, ки манбаи ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ ҳамчун шакли баён ва пойдорсозии қоидаҳои рафтори мушаххас дар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, ки муносибатҳои фаромарзиро танзим мекунанд, муайян шавад. Ин таъриф ба фаҳмиши дугонагии шартномаҳои байналмилалӣ ва қонунгузории миллӣ дар танзими муносибатҳои фаромиллӣ мусоидат

мекунад ва ҳамоҳангии низоми ҳуқуқии Тоҷикистон бо стандартҳои байналмилалиро таъмин менамояд.

Муаллиф мафҳуми «санади ҳуқуқи байналмилалӣ»-ро дар ду маъно баррасӣ карда, аз тафсири маҳдуд (яъне маҳдуд ба шартномаҳои байналмилалӣ) ҷонибдорӣ мекунад. Бо истинод ба моддаи 10-и Конститутсияи Тоҷикистон, ки санадҳои байналмилалиро ҷузъи низоми ҳуқуқии миллӣ эълон мекунад, муаллиф афзалияти ин санадҳоро таъкид намудааст. Қарори Пленуми Суди Олии Тоҷикистон низ ин санадҳоро ҳамчун ҳуҷҷатҳои расмии аз ҷониби ҷомеаи байналмилалӣ пазируфташуда муайян мекунад. Таҳлил нишон медиҳад, ки дар Тоҷикистон шартномаҳои байналмилалӣ дар шаклҳои гуногун таҳия ва татбиқ шуда, ба ягонасозии муносибатҳои ҳуқуқӣ кумак мерасонанд.

Шартномаҳои байналмилалӣ дар асоси иродаи ду ё зиёда давлат таҳия шуда, дар доираи қонунгузории миллӣ амалӣ мегарданд, ки хусусияти дугонаи онҳоро нишон медиҳад. Ин хусусият онҳоро ба пайванди байни низомҳои ҳуқуқии миллӣ ва байналмилалӣ табдил медиҳад. Дар Тоҷикистон, тибқи Конститутсия, дар сурати мухолифат афзалияти санадҳои байналмилалӣ таъмин гардида, иҷрои уҳдадориҳои байналмилалиро осон мекунад.

Шартномаҳои байналмилалӣ дар ягонасозии меъёрҳои ҳуқуқӣ дар сатҳи байналмилалӣ ва миллӣ нақши муҳим доранд. Ин раванд дар ду марҳала сурат мегирад: бастани шартномаҳои байналмилалӣ ва воридсозии меъёрҳои онҳо ба қонунгузории миллӣ. Муаллиф пешниҳод мекунад, ки Тоҷикистон ба Конвенсияи Вена оид ба хариду фурӯши байналмилалии мол (1980) ҳамроҳ шавад, то муомилоти тиҷоратӣ ягона гардад ва ҳамкориҳои байналмилалӣ тақвият ёбад.

Дар Тоҷикистон меъёрҳои шартномаҳои байналмилалӣ дар се шакл татбиқ мешаванд: воридоти мустақими меъёрҳо бидуни тағйир, татбиқи мустақими мафҳумҳо (масалан, моликияти зеҳнӣ аз Конвенсияи, 1967), ва мутобиқсозии меъёрҳо тавассути санадҳои миллӣ. Ин равиш ба иҷрои уҳдадориҳои байналмилалӣ ва ҳамоҳангии низоми ҳуқуқии миллӣ бо стандартҳои ҷаҳонӣ мусоидат мекунад.

Таҳқиқот ба танзими муносибатҳои оилавӣ ва меҳнатӣ бо унсурҳои хориҷӣ тавассути шартномаҳои универсалӣ (масалан, Конвенсияи СММ оид ба муҳоҷирони меҳнатӣ, 1990) ва минтақавӣ (Конвенсияи ИДМ, 2008) тамаркуз кардааст. Муаллиф зарурати тасдиқи ин санадҳо аз ҷониби Маҷлиси намояндагонро таъкид намуда, пешниҳод мекунад, ки мафҳуми «санади ҳуқуқи байналмилалӣ» дақиқтар муайян гардад ва санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ барои такмили низоми ҳуқуқии миллӣ таҳия шаванд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб бо шаш параграф, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, 187 саҳифаро дар бар мегирад. Дар боби аввал

муаллиф моҳият ва аҳамияти шартномаҳои байналмилалиро ҳамчун манбаи ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ таҳлил карда, ба хусусияти дугонаи манбаъҳои ҳуқуқӣ ва робитаи онҳо бо қонунгузории дохилӣ диққат додааст. Зикр мегардад, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ, шартномаҳои байналмилалӣ дар ҳамоҳангсозии меъёрҳои ҳуқуқӣ ва ҳифзи манфиатҳои иштирокчиёни муносибатҳои фаромиллӣ нақши муҳим бозида, ба ҳамгироии Тоҷикистон ба фазои ҳуқуқии ҷаҳонӣ мусоидат мекунанд. Боби дуюм ба вижагиҳои шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои маданӣ-ҳуқуқӣ ва оилавӣ бо унсурҳои хориҷӣ бахшида шудааст. Муаллиф муқаррароти қонунгузории Тоҷикистон ва санадҳои байналмилалиро омӯхта, аҳамияти онҳоро дар таъмини пойдории муносибатҳои иқтисодӣ ва оилавӣ қайд мекунад. Дар ин замина, зарурати ислоҳи қонунгузории миллӣ барои мутобиқат бо меъёрҳои байналмилалӣ ва густариши ҳамкориҳои байналмилалӣ, махсусан дар бахши иқтисоди бозор, таъкид гардидааст. Боби сеюм ба масъалаҳои танзими муносибатҳои меҳнатӣ-ҳуқуқӣ ва мурофиавии маданӣ бо унсурҳои беруна равона шудааст. Муаллиф нақши шартномаҳои байналмилалиро дар ҳимояи ҳуқуқҳои муҳоҷирони меҳнатӣ ва идоракунии мурофиаҳои мадании фаромиллӣ баррасӣ намуда, ба аҳамияти конвенсияҳои Созмони Милали Муттаҳид ва Созмони Байналмилалии Меҳнат ишора кардааст. Таҳқиқот бо пешниҳодҳои мушаххас барои такмили қонунгузории миллӣ ва ҳамоҳангсозии он бо уҳдадориҳои байналмилалӣ ҷамъбаст шуда, саҳми муҳим дар рушди илми ҳуқуқшиносӣ ва амалияи ҳуқуқии Тоҷикистон мегузорад.

Таҳқиқот аз ҷиҳати илмӣ ба рушди назарияи ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ, аз ҷиҳати амалӣ ба такмили муомилоти тиҷоратӣ, ҳимояи моликияти зеҳнӣ ва ҷалби сармоя. ва аз ҷиҳати иҷтимоӣ ба ҳимояи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаҳо мусоидат мекунад. Тавсияҳои муаллиф, аз ҷумла ҳамроҳшавӣ ба CISG ва такмили қонунгузории миллӣ, ба ҳамгироии Тоҷикистон дар фазои ҳуқуқии ҷаҳонӣ ва баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии иҷтимоӣ кумак мерасонанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия. Тадқиқот ба беҳтар намудани самаранокии идоракунии муносибатҳои тиҷоратии байналмилалӣ, ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ва ҳифзи моликияти зеҳнӣ мусоидат менамояд, ки барои рушди иқтисодии Тоҷикистон ва афзоиши сармояи хориҷӣ аҳамияти калон дорад. Пайвастан ба конвенсияҳои байналмилалӣ, аз қабили Конвенсияи Вена оид ба хариду фурӯши байналмилалии мол, метавонад муомилоти тиҷоратиро содатар намуда, боварии шарикони хориҷиро ба низоми ҳуқуқии Тоҷикистон тақвият бахшад. Аз нигоҳи иҷтимоӣ, ин пажӯҳиш ба ҳимояи ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ, аъзои оилаҳои онҳо ва дигар иштирокчиёни муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои беруна равона шудааст. Тавсияҳои

пешниҳодшуда дар бораи танзими муносибатҳои оилавӣ ва меҳнатӣ бо унсурҳои хориҷӣ ба таъмини адолати иҷтимоӣ, ҳифзи ҳуқуқҳои шаҳрвандон ва густариши равобити байналмилалӣ кумак мерасонанд. Ҳамзамон, таҳқиқот ба эҷоди фазои устувори ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон мусоидат карда, ба ҳамгироии он дар арсаи ҷаҳонӣ ва беҳбуди сатҳи некӯаҳволии иҷтимоӣ саҳм мегузорад.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Дар чаҳорчӯбаи таҳқиқоти диссертатсионӣ дар мавзӯи «Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», муаллиф корҳои муҳими илмӣ анҷом дода, натиҷаҳои онро дар шакли мақолаҳои илмӣ мунташир намудааст. Муаллиф дар маҷмӯъ 15 мақолаи илмӣ ба нашр расонидааст, ки аз ин миқдор 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тасдиқшудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудаанд.

Интишори мақолаҳо дар маҷаллаҳои бонуфузи илмӣ ба густариши донишҳои илмӣ, афзоиши сатҳи огоҳии ҳуқуқии ҷомеа ва тақвияти равобити байналмилалӣ мусоидат менамояд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия. Диссертатсияи Холмуродзода Фазлиддин Шомаҳмад дар мавзӯи «Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ ба талаботи Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия, автореферати диссертатсия ва дигар маводди илмӣ 27 декабри соли 2024, № 493 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад

Автореферат, ки аз диссертатсия бармеояд, ба талаботи банди 84 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Бо вуҷуди баҳои мусбате, ки дар тақриз баён гардид, дар рисолаи мазкур баъзе камбудиҳо, ҳолатҳои баҳсталаб, ғалатҳои оморӣ, имлои грамматикӣ ҷой доранд, ки дар байни онҳо ҳолатҳои зеринро метавон ҷудо намуд:

Сарфи назар аз арзёбии мусбати баёншуда дар тақриз, дар диссертатсияи мазкур баъзе нуқсонҳо, нуктаҳои баҳсталаб, хатоҳои оморӣ ва имлоии грамматикӣ мавҷуданд, ки аз ҷумлаи онҳо метавон ба мавридҳои зерин ишора кард:

1. Дар қисми таҳлили назариявӣ, алалхусус ҳангоми баррасии нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ, истинод ба баъзе муҳаққиқони муосири хориҷӣ, ки солҳои охир ин соҳа-ро таҳқиқ кардаанд, кам ба назар мерасад. Гарчанде, ки манбаъҳои классикии

русӣ ва тоҷикӣ истифода шудаанд, аммо ворид кардани адабиёти англисӣ ё аврупоӣ ба таҳқиқот метавонист паҳнои илмии масъала ва қиёси низомҳои ҳуқуқиро васеътар намояд.

2. Дар мавриди истифодабарии истилоҳоти илмӣ баъзан якрангӣ пурра риоя нашудааст. Масалан, мафҳуми «шартномаи байналмилалӣ» дар баъзе ҷойҳо бо вожаи «созишномаи байналмилалӣ» иваз шудааст, ки барои хонанда метавонад нофаҳмиро эҷод намояд. Муттаҳид сохтани истилоҳот ба як қолаб ба таҳқиқот равшании бештар мебахшад.

Камбудиҳои зикршуда хусусияти умумӣ дошта, ба нуқтаҳои назариявӣ ва амалии диссертатсия таъсири ҷиддӣ намерасонид, зеро диссертатсияи илмии Холмуродзода Фазлиддин Шомаҳмад дар мавзӯи «Нақши шартномаҳои байналмилалӣ дар танзими муносибатҳои хусусӣ-ҳуқуқӣ бо унсурҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – ҳуқуқи гражданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ, ҳуқуқи оилавӣ, ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ пешниҳод гардидааст, дар сатҳи баланди илмӣ таҳия шуда, ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, тасдиқшуда бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267, мутобиқат дорад. Муаллиф барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси зикршуда сазовор аст.

Муқарризи расмӣ:
Номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
дотсенти кафедраи ҳуқуқи граждании
факултети ҳуқуқшиносии
Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон Сидиқов Д.А.
«28» 08 соли 2025.

«Имзои Сидиқов Д.А.–ро тасдиқ мекунам»
Сардори раёсати кадрҳои
Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон Раҳимов А.А.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон,
734025, ш. Душанбе, кӯчаи М. Турсунзода
Тел.: (+992 237) 227 67 40.
E–mail: kafedra.grazhdanskaya@mail.ru
28 08 соли 2025.